

FOITOVA ZBIRKA ČRNSKE UMETNOSTI

VELENJE 1971

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

K E.01 A.11.02

SEM

1971

020180336

COBISS •

Lesena lutka s področja ITURI v Kongu

NOVA KULTURNA PRIDOBITEV ZA VELENJE

V načrtih za nadaljnjo pospešeno in poglobljeno kulturno rast naših občanov pomeni zbirka črnske umetnosti pokojnega prof. F. Foita izredno kulturno pridobitev za Velenje, za njegovo širšo okolico kot tudi za vso Slovenijo. V Velenju si že dolgo časa prizadevamo, v zadnjem času vedno bolj, da bi našemu delavcu nudili tudi čimveč kulturnih dobrin. Spoznanje, da je za rast novega, sodobnega mesta, kot je Velenje, potrebna tudi aktivna kulturna dejavnost, vse globlje prodira v zavest naših občanov. Brez kulture si ne moremo več zamisliti nadaljnega napredka, ker tudi dobro vemo, da brez nje ne bo večje storilnosti v tovarnah. Le kulturno globoko osveščen delavec bo lahko dal tovarni ali rudniku še več, saj se bo tudi zavedal za kaj in za koga dela ter bo še bolj aktivno sodeloval v vsem našem samoupravnem sistemu.

Začeli smo skromno, že pred leti, v delavskem klubu. S klubskimi večeri in razstavami. Danes smo lahko ponosni na to našo dejavnost, saj smo priredili več kot 200 umetniških razstav. Prav uspeh pri teh razstavah nas je vzpodbudil, da smo povabili prof. Foita, naj pride s svojo zbirko k nam v Velenje. Skupaj z njim smo že snovali načrte za postavitve nove galerije za zbirko črnske umetnosti. Vmes pa je prišla nesreča in kruta profesorjeva smrt. Toda zaradi tega ne smemo zastati. Nasprotno! Napeti moramo vse sile, poiskati vse možnosti, da bomo zamisel tudi uresničili in dostojno razstavili enkratno, bogato zbirko prof. Foita.

Kulturi odpiramo v Velenju na široko vrata. Storili bomo vse, da bo te čedalje več za našega človeka in za vse tiste, ki bodo prihajali v naše mesto. Razstava o prof. Foitu in njegovi zbirki, ki jo odpiramo v novi knjižnici v Velenju, naj bo le prvo zagotovilo te naše napovedi.

Velenje, oktobra 1971.

Nestl Žgank
predsednik skupščine občine
Velenje

BORIS KUHAR

FOITOVA ZBIRKA ČRNSKE UMETNOSTI

To je razstava o prof. Foitu, odličnemu umetniku kiparju, svetovnem popotniku in vnetem preučevalcu in zbiralcu črnske umetnosti, o človeku, ki je vso svojo bogato afriško zbirko poklonil Sloveniji in ki se je kot velik prijatelj Jugoslavije odločil, da bo jesen svojega življenja preživel v Velenju. To je razstava, ki nam predstavlja prof. Foita kot umetnika in kot dobrega poznavalca črnske umetnosti in njenega posredovalca v sodobni umetnosti. To pa je tudi razstava o njegovi zbirki, ki obsega okoli 700 predmetov — od plastik, ki jih je izdelal profesor sam do starih tradicionalnih mask, kultnih kipcev in totemov, lesenih lutk, keramičnih predmetov.

Akademski kipar profesor František Foit je bil rojen leta 1900 v Taboru na Češkem, umrl pa je za posledicami prometne nesreče v Celju 31. avgusta 1971. Kiparstvo je študiral v Pragi, v Dresdenu, na Dunaju, v Parizu in tudi pri Meštroviću v Zagrebu. L. 1931. se je odpravil po nalogu Karlove univerze prvič v Afriko z nalogo, da proučuje tradicionalno afriško umetnost in izdela antropološke plastike predstavnikov posameznih afriških plemen. Njegova pot ga je vodila iz Aleksandrije prek Sudana in Konga, Kenije, Tanzanije v Rodezijo in naprej do Johannesburga in Capetowna v Južni Afriki. Dve leti je bil na poti. In medtem izdelal portrete, kipe več kot 70 različnih afriških plemen. Na svoje drugo potovanje v Afriko se je odpravil prof. Foit skupaj s svojo ženo leta 1947. To je bila dolga, naporna pot iz Italije prek Balearov v Alžir in nato čez Saharo mimo znamenitega Hoggarja, kjer so velika najdišča prazgodovinskih fresk. Z ženo sta potovala v mali tatri čez vso Saharo. Neštetokrat sta obtičala v pesku in se iz njega morala tudi sama izvleči. Njune postaje onstran Sahare so bile Zinder v današnjem Nigru, Kano v Nigeriji, Fort-Lamy in Fort-Archambault v Čadu. Pot ju je vodila naprej v področje Ubangi Shari v današnjo Centralno afriško republiko, do velikih pragozdov, do prvega srečanja s Pigmejci ob reki Ubangi in naprej po rekah do Stanleyvilla v Kongu. Tu sta ostala šest mesecev in spomin na to njuno bivanje še danes najdemo v tem mestu, kip angleškega raziskovalca Konga Stanleya, ki ga je izklesal prof. Foit. Takratni Kongo s številnimi plemeni, z bogato črnsko tradicionalno umetnostjo je bil za prof. Foita izredno privlačen. Iz Stanleyvilla sta odšla v pragozdno področje reke Ituri, kjer so prebivali najštevilnejši Pigmejci v Afriki. Tu je profesor tudi odkril svojevrstno zanimivost — gledališče malih lesenih lutk. To gledališče je še posebej zanimalo prof. Foita ves čas njegovega bivanja v Afriki. Vneto ga je raziskoval, iskal primerjave in pripravljaj razpravo o lutkovnem gledališču v Afriki, delo, ki ga je nameraval objaviti pri nas.

Albertsville, področje plemena Bakonga, Leopoldville — današnja Kinshasa, to so bile po-
staje na poti zakoncev Foit. Profesor je raziskoval in ustvarjal. Nato je prišel tisti usodni
17. julij 1950, ko so zaradi nesporazuma ljudje v Leopoldvillu, napadli na trgu Foitovo ženo
z vzkliki: »mitumbula« — ljudoželec. V avtomobilu so namreč videli profesorjeve glinaste
antropološke plastike in so zato profesorja proglasili za ljudožerca. Zaradi tega so v takrat-
nem Leopoldvillu proglasili splošno pripravljenost vojske in policije, zakonca Foit pa od-
peljali 2000 kilometrov daleč v notranjost dežele, v konfinacijo v pragozdu. Obtožili so ju,
da sta hotela v Kongu zanetiti revolucijo. Zaman so bila pojasnjevanja, da sta le raziskoval-
ca, da je profesor umetnik in znanstvenik in da proučuje le ljudi in umetnost črncev. Ves
svet je prek tiska in radia takrat izvedel za zakonca Foit. Postala sta namreč sovražnika
države št. 1. Zato sta morala prestatii tudi na njuni nadaljnji poti številne težave, konfinacije
v Mozambiku in Swasilandu. Povsod se je namreč za njima vlekla obtožba iz Leopoldvilla.
Končno sta leta 1952. le dobila dovoljenje za bivanje v takratni Tanganjiki, v današnji Tanza-
niji. Profesor se je zaposlil v lokalni vladi plemena Čaga, žena pa je pomagala v hotelu v
Marangu pod Kilimandžarom, katerega lastnica je bila neka Čehinja. Foitova sta potovala
po Afriki v najtežjih časih. To je bilo takrat, ko so se afriški narodi osvestili in začeli boje-
vati proti kolonialnemu jarmu, to je bilo v času, ko so se evropski kolonizatorji najbolj
zagrizeno borili za ohranitev svoje oblasti na črnem kontinentu.

Leta 1960. sta se Foitova naselila v Nairobiu v Keniji. Profesor je delal tu kot kipar, nato
pa kot učitelj, vodja oddelka za umetnost na Kenyatovem učiteljišču. Tu je vzgajal mlade
kenijske učitelje vrednotiti bogato izročilo njihove tradicionalne umetnosti. Učil jih je, kako
naj to umetnost prenašajo v sodobno življenje. Sam je bil tudi izredno dober poznavalec
afriškega ornameta in ga je umel odlično prenašati v sodobno umetnost, predvsem v
tekstilne vzorce, pa tudi v leseno dekoracijo. Potrdilo za to je njegova oprema v novem
hotelu Hilton v Nairobiu.

Prof. Foit se je v Vzhodni Afriki uveljavil tudi kot umetnik, kipar. Svoje samostojne razstave
je imel v Kairu, Johannesburgu, Capetownu, Stanleyvillu, Kinshasi, Nairobiu, Moshiju in
Dar es Salaamu. Ustvaril je tudi več pomembnih spomenikov. Med temi moramo na prvem
mestu omeniti Jajnikov spominski vodnjak pred univerzitetnim naseljem v Nairobiu, spo-
menik Lumumbe v Nairobiu, kamniti relief v pakistanski letalski družbi v Nairobiu, spo-
menik predsednika Nierereja, Kristusa za katedralo v Stanleyvillu, spomenik sv. Benediktu
v Beiri v Mozambiku ter velikega Kristusa za katedralo v Mawelli v Tanzaniji. Pripravljal je
tudi spomenik predsednika Kenyate. Nedodelan model je prinesel s seboj, da bi ga dokon-

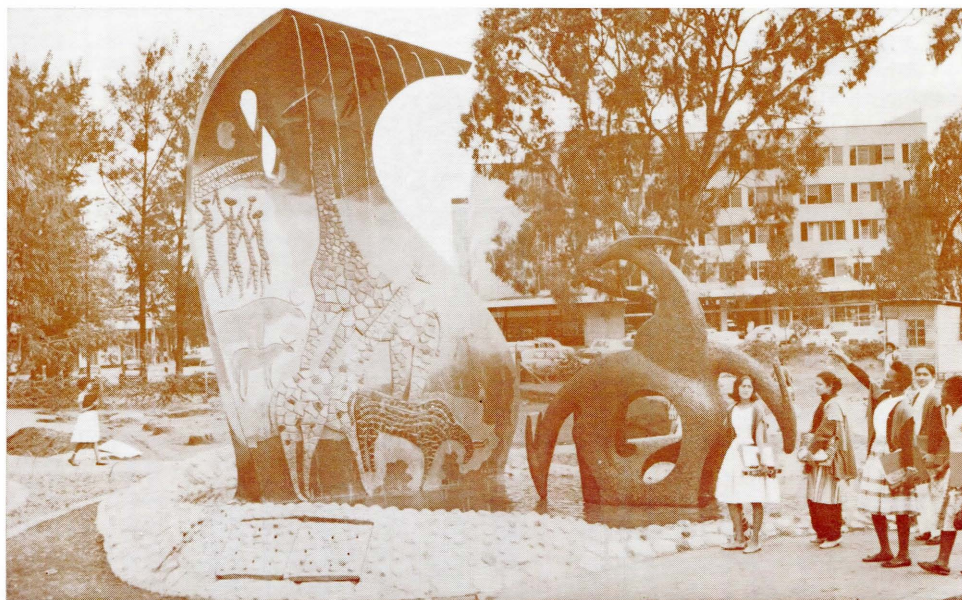
čal tu, v Velenju. Toda ostal je nedodelan in tak je postavljen na razstavi, v spomin na neutrudnega snovalca akademskega kiparja Františka Foita, umetnika, ki je kiparil v lesu, kamnu, keramiki in kovini.

Zbirka tradicionalne umetnosti ima enkratno vrednost. To so večinoma predmeti, ki jih danes v Afriki že težko dobimo. V tej zbirki moramo posebej omeniti **maske**. Več kot 200 jih je. To je zanimiv prerez v svet črnskih tradicionalnih mask. »V maskah je skrita tudi umetnost kiparjenja v lesu. Vsa afriška plemena imajo svoj tradicionalni stil in ta pride do izraza predvsem pri maskah, ki so bile vse do včeraj, pri redkih plemenih pa so še danes, velikega pomena v religioznem in socialnem življenju Afričana.« Tako je zapisal sam prof. Foit o maskah. V njegovi zbirki najdemo maske številnih plemen, kot so: Makonde, Masai, Kikui, Giriam, Luo, Duruma, Suk iz Vzhodne Afrike, Warega, Balega, Baluba, Wabembe, Babuje, Kifwebe, Bosongo, Azande, Lualobe, Bateke iz Centralne Afrike in Bamende, Ashanti in Baule iz Zahodne Afrike. Zastopane so vse tri osnovne oblike afriških mask: obrazna maska, naglavna maska in temenska maska. To so ritualne maske, ki so jih uporabljala plemena v kultu umrlih, v šegah, ki so povezane z rodovitnostjo polja, pri čaranju lovske in ribiške sreče, predvsem pa še pri tako imenovanih iniciacijskih obredih, ko so sprejemali odrasle fante in dekleta v moško, oz. žensko družbo. Tu pa so tudi maske tajnih družb, maske, ki so jih uporabljali ob daritvah in ob številnih priložnostih, ko so si želeli zagotoviti naklonjenost duhov. Danes so te maske tudi priča o veliki tradiciji stare afriške umetnosti.

V Foitovi zbirki moramo posebej omeniti **lesene lutke**, ki predstavljajo popolno lutkovno gledališče iz pragozda ob reki Ituri v Kongu. To je izredna redkost, s katero se ne morejo pohvaliti niti največji evropski muzeji. Prof. Foit pa je odkril v Kongu dvoje lutkovnih gledališč in dokazal, da imajo tudi najbolj primitivna plemena svojo dramatiko. Nekaj lutk iz tega gledališča je izvirnih, druge so verne rekonstrukcije. Prof. Foit je posnel tudi glasbo in spremno besedilo. Osnovno načelo tega gledališča lesenih lutk je neke vrste pantomimična opera.

V zbirki naj omenimo le še **Kigange**, skrivnostne toteme plemena Giriam z obal Indijskega oceana v Keniji. To pleme jih uporablja v kultu umrlih in prek teh totemov, ki so skriti pod svetimi drevesi zunaj naselij, vzdržujejo stik z duhovi umrlih prednikov. Ob njih še danes izvajajo svoja iniciacijska obredja. Karakterizira jih njihova plastična obdelava, polna simbolike in živopisan geometrični ornament, ki ga je prof. Foit znal prav s teh totemov tako izvirno prenašati v sodobno afriško uporabno umetnost.

Delo profesorja Foita — spominski vodnjak na univerzi v Nairobiju

Profesor pri delu v Kongu okrog leta 1950

SLOVENSKI
ETNOGRAF-
SKI MUZEJ
LJUBLJANA

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

K E.01 A.11.02

SEM

1971

020180336

COBISS •

**ZALOŽIL SLOVENSKI
ETNOGRAFSKI MUZEJ
ZA ZALOŽBO: DR. BORIS KUHAJ
OPREMA: MARJAN LOBODA DIPL. ING. ARH.
TISK: TISKARNA PTT**